

УДК 373.2.015.31:316.42]:78

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-471-482](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-471-482)

Сидоренко Ольга Мирославівна магістрантка Факультету педагогічної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053, тел.: (044) 272-19-02, <https://orcid.org/0009-0006-5183-1375>

Козак Людмила Василівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053, тел.: (044) 272-19-02, <https://orcid.org/0000-0002-4528-1905>

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті досліджуються особливості формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Сьогодні громадянське виховання дітей і молоді, в процесі якого відбувається формування соціально-громадянської компетентності, є надзвичайно актуальним соціально-педагогічним викликом України і перспективним напрямом наукового пошуку, оскільки активна участь особистості у громадському житті є однією з найважливіших ознак цивілізованого суспільства, демократизації політичного життя, виявом зростання громадянської свідомості людей, реалізації їх громадянської гідності і прав, що вельми актуально в сучасних реаліях України. У статті вказано на великий потенціал українського народного мистецтва, зокрема, народних казок, пісень, прислів'їв. Приділено увагу використанню музичного фольклору, який ознайомлює дітей з історією, народними традиціями, підвищує інтерес до пізнання рідного краю, виховання любові до Батьківщини, і допомагає встановлювати контакти з однолітками під час музично-дидактичних і рухливих ігор. Серед умов успішності формування соціально-громадянської компетентності дошкільників вказано на важливість створення сприятливого розвивального середовища у закладі дошкільної освіти та налагодження співпраці з батьками дітей для комплексного впливу на вихованців. Важливою умовою успішного формування соціально-громадянської компетентності дітей є створення розвивального ігрового середовища в групі та в закладі дошкільної освіти, а також вміння педагогів організовувати спеціальні заняття, ігри соціального спрямування, застосовувати традиційні та інноваційні методи виховної роботи з дітьми.

Розглядаючи особливості використання засобів українського мистецтва у вихованні дошкільників, варто вказати на визначальний вплив музики та народних пісень на дітей. Яскравий, різноманітний, чарівливий світ звуків заворожує та породжує в дитини бажання не лише чути, а й самій долучитися до творення музики. Музичне мистецтво, завдяки власній природі художніх образів, які мають надзвичайно широкий спектр можливих інтерпретацій та особистісних тлумачень, найбільше сприяє розумовому і творчому розвитку особистості. Музика дійсно позитивно впливає на розумовий розвиток дошкільнят.

Ключові слова: соціально-громадянська компетентність, дошкільний вік, музика, мистецтво, розвиток, емоції, здібності.

Sydorenko Olha Myroslavivna master's student of the Department of Preschool Education, Borys Grinchenko Kyiv University, Bulvarno-Kudryavska St., 18/2, Kyiv, 04053, tel.: (044) 272-19-02, <https://orcid.org/0009-0006-5183-1375>

Kozak Liudmyla Vasylivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Preschool Education, Borys Grinchenko Kyiv University, Bulvarno-Kudryavska St., 18/2, Kyiv, 04053, tel.: (044) 272-19-02, <https://orcid.org/0000-0002-4528-1905>

FORMATION OF SOCIAL AND PUBLIC COMPETENCE OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE THROUGH THE MEANS OF MUSICAL ART

Abstract: The article examines the peculiarities of the formation of social and civic competence of children of older preschool age by means of musical art. Today, the civic education of children and youth, in the process of which the formation of social and civic competence takes place, is an extremely urgent socio-pedagogical challenge of Ukraine and a promising direction of scientific research, since the active participation of the individual in public life is one of the most important signs of a civilized society, the democratization of political life, a manifestation of the growth of people's civic consciousness, the realization of their civil dignity and rights, which is very relevant in the modern realities of Ukraine. The article points out the great potential of Ukrainian folk art, in particular, folk tales, songs, and proverbs. Attention is paid to the use of musical folklore, which acquaints children with history and folk traditions, increases interest in learning about their native land, fosters love for the Motherland, and helps establish contacts with peers during musical-didactic and moving games. Among the conditions for the success of the formation of social and civic competence of preschoolers, the importance of creating a favorable developmental environment in a preschool education institution and establishing cooperation with children's parents for a comprehensive impact on pupils is

indicated. An important condition for the successful formation of children's socio-civic competence is the creation of a developmental play environment in the group and kindergarten, as well as the ability of teachers to organize special classes, socially oriented games, and to apply traditional and innovative methods of educational work with children. Considering the peculiarities of using the means of Ukrainian art in the education of preschoolers, it is worth pointing out the determining influence of music and folk songs on children. The bright, diverse, magical world of sounds fascinates and creates in the child a desire not only to hear, but also to participate in the creation of music. Musical art, due to its own nature of artistic images, which have an extremely wide range of possible interpretations and personal interpretations, most contributes to the mental and creative development of the individual. Music really has a positive effect on the mental development of preschoolers.

Keywords: social and public competence, preschool age, music, art, development, emotions, abilities.

Постановка проблеми. Останнім часом в українському суспільстві спостерігаються негативні тенденції трансформації моральних, духовних, суспільно-значущих цінностей та орієнтацій населення, що викликає підвищений інтерес науковців та практиків до пошуку ефективних шляхів повернення дітей, юнаків, дорослих до національних традицій, і громадянських пріоритетів суспільного розвитку.

Підвищеної актуальності набуває соціально-громадянська компетентність кожного українця, починаючи з дошкільного віку, адже саме в цей час закладаються міцні підвалини для подальшого становлення особистості, її повноцінного розвитку.

Дошкільна освіта є першою ланкою у системі неперервної освіти, яка займається питаннями особистісного розвитку, формування важливих життєвих цінностей та установок дітей, розширення їх світогляду та встановлення необхідних соціально-громадянських принципів. Саме тому проблема формування соціально-громадянської компетентності особистості повинна поставати як важлива для розвитку дитини, починаючи вже з дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості соціального розвитку дошкільників, який є основою для соціалізації дітей у суспільстві, висвітлюють Н. В. Гавриш, О. Л. Кононко, О.О. Максимова та ін. Визначення і сутність, особливості формування соціально-громадянської компетентності дошкільників у закладах дошкільної освіти вивчаються українськими науковцями О. Г. Косенчук, Л. В. Куземко, Т. О. Пономаренко, С. О. Федоровою та ін. І. О. Газіна, Л. Галкіна, Л. І. Демчук, О. В. Лобова, С. Суходольська досліджують особливості формування першооснов соціально-громадянської самосвідомості у дітей засобами музики.

Мета статті полягає у визначенні особливостей формування у дітей старшого дошкільного віку соціально-громадянської компетентності засобами музики.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті дошкільної освіти за освітнім напрямом «Дитина в соціумі» передбачено реалізацію завдань з формування в дітей навичок соціально визнаної поведінки, розуміння сутності людських взаємин, готовності співчувати іншим, активно включатися у спільну з однолітками і дорослими діяльність, оцінювати свої можливості, поважати бажання й інтереси інших [1, с. 17].

Соціально-громадянська компетентність визначається як здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя [7]. Соціально-громадянську компетентність варто починати формувати, починаючи з дошкільного віку, на доступному для дітей рівні, залучаючи малят до гри.

Про сформованість соціально-громадянської компетентності дошкільників свідчить ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав та прав інших, міцні уявлення про правила і способи взаємодії між членами родини, з іншими людьми та вміння дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур [6, с. 49].

Формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників здійснюється у сукупності когнітивного (знаннєвого), діяльнісного, особистісного, ціннісного-емоційного, мотиваційного компонентів.

На думку О. Максимової, проводячи роботу з формування соціальної компетентності дошкільників, вихователь ЗДО виконує наступні педагогічні завдання, що реалізує за допомогою організованої діяльності дітей:

- поглиблює знання дітей про світ людей; виховує морально-етичні, громадянські якості особистості; закріплює у свідомості дітей оцінки, що формуються, щодо прав і свобод людей, щодо їх зовнішності, поведінки, проявів добра і зла у їх діяльності; вчить розрізняти чесні і порядні вчинки;

- забезпечує умови для надбання дошкільниками досвіду життя серед людей, створює спеціальні ситуації спілкування дітей з однолітками, дорослими;

- допомагає дітям усвідомити важливість оволодіння нормами і правилами суспільного життя, дотримання правил гуманної взаємодії та спільної діяльності з оточуючими людьми;

- задовольняє прагнення дітей долучитися до способу життя дорослих, до участі в ньому, для чого проводить різні сюжетно-рольові ігри, екскурсії, тематичні заходи, різні заняття [10, с. 130].

При цьому формування соціальної компетентності дошкільника відбувається не в односторонньому порядку впливу середовища на дитину, а

передбачає комплексну роботу та постійну міжособистісну взаємодію педагогів і дітей. Діти мають володіти знаннями про соціальні явища та події, відносини, а педагоги, враховуючи наявний у дітей рівень знань та досвід соціальної взаємодії, обирати відповідні методи і форми роботи з ними, пропонуючи різноманітні ігри, вправи, ситуації морального вибору для вирішення [5, с. 149].

Формування громадянської компетентності пронизує весь виховний процес у закладі дошкільної освіти та передбачає інтегративне поєднання різних видів роботи педагога з дітьми. Зокрема, при реалізації завдань громадянського виховання у дітей дошкільного віку формуються такі риси, як: патріотизм, національна свідомість й самоідентифікація, гуманізм, що ґрунтується на національних і загальнолюдських цінностях, моральна свідомість, культура поведінки та культура міжетнічних відносин, мотивація до праці [11, с. 146].

Водночас громадянське виховання спрямоване на виховання в особистості чутливості до оточення, залучення її до суспільного життя, де вважається визначальним вияв поваги і дотримання прав кожної людини. Громадянське виховання дошкільників передбачає засвоєння дітьми системи громадянських знань, розвитку в них громадянських почуттів і рис поведінки: любові до Батьківщини і відданої праці на її благо; збереження і примноження традицій українського народу, ощадного ставлення до природних ресурсів і бережливого – до традицій і звичаїв, до історичних пам'яток; прагнення до укріплення честі і гідності держави; вияву мужності, готовності захищати Вітчизну; дружби з представниками інших народів; проявів поваги до культури і звичаїв інших країн [14, с. 164].

Заклад дошкільної освіти у процесі громадянського виховання дошкільників створює умови для формування елементарних знань дітей про державу, закони, права і відповідальність людини; розуміння особистості як громадянина; основні моральні цінності й норми поведінки [12, с. 65]. У дітей мають розвиватися комунікативні вміння, що допомагають взаємодіяти з іншими людьми, контактувати, підтримувати діалоги, вирішувати конфліктні ситуації. Діти оволодівають навичками інтеграції в оточуюче середовище, у дитячий колектив, у суспільство. Також в цей час закладаються й основи ціннісних орієнтацій свідомого громадянина.

Формування соціальної компетентності старших дошкільників вихователь здійснює в процесі різних видів діяльності, підтримуючи жвавий інтерес дітей до людей, спільноти, державних символів, національних традицій тощо. На основі одержаних дітьми знань педагог намагається вирішити завдання з формування у них моральних рис доброти, чесності, поваги, доброзичливості, толерантності, прищепити дітям навички користуватися моральними цінностями в поведінці [10, с. 106].

Так само у процесі формування соціальної компетентності відбувається й виховання любові до Батьківщини – від найближчого до великого, від любові до рідної домівки, свого будинку, садочка до любові до міста, країни. Приймаючи рідний дім таким, як він є, дитина також засвоює сімейні традиції, народні звичаї, запам'ятовуючи їх та роблячи своїм соціальним досвідом. Кожна дитина має приємні спогади з дитинства, пов'язані із сім'єю, турботою, рідним домом. Тому завданнями педагогів і батьків є збільшення кількості таких приємних подій, щоб пізніше дитина змогла повернутися до них, сприйняти як частину досвіду, свого культурного надбання. Прихильність до дитсадка, до рідного міста, а надалі й «ознайомлення дітей з країною і виховання у них почуття прихильності до Батьківщини» є важливими етапами у розвитку соціально-громадянської компетентності дошкільників [10, с. 131]. Цікавими в цьому процесі є спеціальні ігри та вправи, наприклад, «Хто знає більше ... (міст, областей, країн, назв річок)», «Як правильно написати адресу на конверті», «Де чий герб, де чий прапор», «Як виглядає справжній козак» (впізнати за національним одягом), «Де чия національна страва» та ін.

У процесі формування соціальної компетентності у старших дошкільників слід приділяти підвищену вагу вихованню уявлень дітей про характерні риси українців – творчість, чуйність, гостинність, доброту, працьовитість, пісенність, охайність, уміння захищати Батьківщину, любов до свободи. Все це потрібно супроводжувати наведенням прикладів українців, які прославили Батьківщину, розповідями про героїчні вчинки захисників, які сміливо ставали на її захист у складні часи. Це допомагає розвивати соціальні почуття дітей, підвищить свідоме ставлення до самоцінності українського народу [10, с. 132].

Також у процесі формування соціально-громадянської компетентності дошкільників варто ознайомлювати дітей із працею дорослих, виховувати повагу до праці, знайомити із різними професіями, доречним є ознайомлення дітей з народними символами, національними елементами одягу, народними традиціями і звичаями, святами. Все це комплексно впливає на формування свідомого ставлення дітей до себе, до своєї сім'ї, до українського народу, допомагає формувати уявлення про цілісність життя в людському суспільстві, багатому на представників різних національностей, рівних у своїх правах і свободах.

Одним з основних засобів соціального і громадянського виховання дітей є українське народне мистецтво, зокрема, фольклор, тобто народна творчість, у якій художнє відображення дійсності відбувається в словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають життя і побут людей. При цьому вихованню дошкільників сприяють використання творів таких жанрів українського фольклору, як: народні казки, пісні, ігри, малі фольклорні жанри (забавлянки, утішки, прислів'я, приказки, мирилки, скоромовки, примовки, лічилки, загадки) [8, с. 9].

І. Газіна вважає, що саме фольклор, де важливу роль відіграють народна казка, легенда, пісня, є основним чинником формування у дошкільників інтересу до життя українського народу, до пізнання світу соціальних відносин людей, та закріплення національних і моральних цінностей. Підтвердження цієї тези дослідниця знаходить в досвіді народної педагогіки, де фольклор (зокрема народна музика) споконвічно був основним засобом передачі культурних надбань від покоління до покоління, запорукою збереження самого народу, його традицій і звичаїв [2, с. 11].

Розглядаючи особливості використання засобів українського мистецтва у вихованні дошкільників, варто вказати на визначальний вплив музики та народних пісень на дітей. Українська народна музика, яка втілює в собі традиційну українську культуру, історичне минуле нашого народу, емоційно впливає на свідомість та самосвідомість дошкільників, є суттєвим чинником виховного впливу на дітей [2, с. 14].

Яскравий, різноманітний, чарівливий світ звуків заворює та породжує в дитини бажання не лише чути, а й самій долучитися до творення музики. Музика дійсно позитивно впливає на розумовий розвиток дошкільнят. Невипадково, найбільша пізнавальна активність дітей спостерігається в ситуаціях безпосереднього спілкування з об'єктами (у даному випадку – мистецькими), практичних дій з предметами, використання життєвого досвіду дітей, у разі варіативності та незвичності способів діяльності.

Музичне мистецтво, завдяки власній природі художніх образів, які мають надзвичайно широкий спектр можливих інтерпретацій та особистісних тлумачень, найбільше сприяє розумовому і творчому розвитку особистості. Провідні педагоги-музиканти (Н. Ветлугіна, К. Орф, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Шацька, Л. Школяр, Б. Яворський та ін.) підкреслюють особливу роль музики в соціокультурному становленні дитини та вказують на важливість залучення до музичної творчості, яка є глибинною спрямованістю духовності особистості на самовизначення в світі через мистецтво, відрізняється яскраво вираженим особистісним змістом і виявляється як особливе вміння відтворювати, інтерпретувати, переживати музику [2].

Організована музично-творча діяльність дошкільників сприяє розвитку їх музичних здібностей, активізує творчий початок дітей, стимулює їх ігрову потребу [9, с. 73].

Описуючи особливості розумового розвитку дошкільників у процесі сприйняття музики, О. Рибалко та Л. Яковенко звертають увагу на те, що в результаті збагачення і впорядкування чуттєвого досвіду, спілкування з ровесниками і дорослими, прилучення до художнього слова, музичних творів, різних відео, телепередач дитина нагромаджує різнобічні знання, а до 6 років їх запас стає досить значним [15, с. 152].

У дітей шестирічного віку ще не виробилася достатня узагальненість і гнучкість у застосуванні відомих їм правил. Часто значна емоційна збудливість

спрацьовує сильніше і швидше, ніж сприйняття дитиною правила поведінки, яким вона спочатку мала намір керуватися. Водночас дитина здатна спрямовувати свою активність, керувати своєю поведінкою згідно з вимогами конкретної ситуації [15, с. 153]. Це можна використати під час організації музично-ігрової діяльності дошкільнят, яка надає змогу залучити дитини до емоційно насиченої та пізнавально-розвивальної роботи, що сприяє згуртуванню дітей у виконанні спільного для всіх завдання.

Загалом, музика, завдяки своїй емоційності, здатності впливати безпосередньо на почуття дитини, є одним з найефективніших чинників навчання та виховання дітей дошкільного віку, схильних сприймати насамперед емоційно забарвлену, яскраву інформацію. При цьому народна музика, особливо пісня, має великий виховний потенціал, оскільки містить в собі інформацію про історичне минуле нашого народу, традиції та звичаї, побут, відносини між людьми. Дошкільник, пізнаючи українську музику, не лише захоплюється її мелодійністю, але й вбирає інформацію, яка закладена в піснях (історичну, жартівливу, часто повчального характеру), він пізнає національні цінності своєї сім'ї та народу, починає шанувати себе та всіх українців. На цій основі зароджується гордість за свою приналежність до свого народу і до цілого світу. Відтак, музика стає дієвим засобом формування свідомості і самосвідомості дитини дошкільного віку. Завдяки застосуванню української народної музики в освітньому процесі ЗДО, можна досягти однієї з головних умов формування першооснов самосвідомості у дітей дошкільного віку, а саме – поєднання когнітивного (знання) та емоційного (переживання) чинників [2, с. 14].

Використання у виховному процесі народних пісень впливає на морально-етичний розвиток дошкільників. При цьому українські народні пісні сприяють реалізації завдань за різними освітніми напрямками розвитку й здійснюють вплив на художньо-естетичний, фізичний, соціально-моральний та пізнавальний розвиток дітей [13, с. 10].

Для здійснення комплексного виховного впливу на дошкільників доцільно використовувати значний потенціал українського музичного фольклору в усіх доступних для дітей формах та проявах (пісня, танець, народні ігри, гра на дитячих музичних інструментах). Поряд зі специфічними дитячими піснями (колискові, забавлянки, потішки) мають бути присутні й пісні для дорослих, проте, які є зрозумілими дітям 5-6-річного віку (історичні, козацькі, гайдамацькі тощо) [2, с. 14].

У процесі проведення дитячих ігор та свят доцільно використовувати народні пісні, колискові, потішки, скоромовки, хороводні тексти, супроводжувати діяльність дітей елементами народної творчості. Це також позитивно впливає на формування свідомого ставлення дітей до власного народу, до Батьківщини, допомагає підтримати інтерес до пізнання історії і традицій рідного краю.

На заняттях з використанням засобів музичного фольклору для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників С. Суходольська радить використовувати традиційні методи та прийоми:

1) словесні: розповідь педагога про історію виникнення народної музики, особливості її використання; характеристика персонажів українських народних пісень; пояснення змісту пісень, значення тих чи тих термінів; бесіда музичного керівника чи вихователя з дітьми, спрямована на формування інтересу до народної музики, а також на з'ясування рівня засвоєння ними музичного матеріалу;

2) наочні: використання у педагогічному процесі ілюстративного матеріалу; виконання педагогом українських народних пісень, демонстрування народних музичних інструментів, особливостей гри на них; показ традиційних рухів під час українських народних танців тощо;

3) практичні: вокальні і танцювальні вправи; музично-дидактичні ігри; залучення дітей до проведення традиційних українських свят та розваг [13, с. 10].

Із дітьми старшого дошкільного віку доцільно організовувати заняття так, щоб зовні «спокійні» види ігрової діяльності чергувалися із рухливими. Педагогу слід мати на увазі, що у використанні музично-ритмічної діяльності необхідна помірність. Не бажано вживати надто енергійні та жваві вправи, після виконання яких діти довго не можуть вгамуватися та приступити до іншої роботи. Помірне насичення заняття музично-ритмічними рухами, іграми призводить до цілісності заняття [9, с. 70].

Доцільним прийомом організації освітнього процесу дітей старшого дошкільного віку є поєднання музичної та художньої діяльності у процесі оволодіння музично-творчими навичками. Зокрема, дослідниця Л. Галкіна вказує, що зображення на аркуші паперу ліній, відповідних характеру мелодії, що звучить, її «злетам» і «падінням», динаміці, темпу, стали своєрідними «опорними сигналами», які допомагають дітям орієнтуватися у визначенні граней музичного образу, драматургії побудови музичного твору. Це особливо важливо під час сприймання великих музичних творів [3, с. 2].

Як правило, діти на занятті слухають один-два музичні твори, співають поспівки і пісні, можуть розучувати нову пісню, виконувати довільні й танцювальні рухи, грати в музично-дидактичну гру. Така різноманітність форм може бути позитивною, якщо вона зумовлена багатством змісту заняття і використанням різних ігрових прийомів [4, с. 26].

Оскільки рух є основним засобом розвитку відчуття ритму, природної музикальності, прагнення до самовираження, емоційного відгуку на музику, здатності осмислено, усвідомлено сприймати і виконувати музичні твори, основним способом розвитку діяльності й мислення, тренування нервово-психічних процесів, засобом розвитку соціально-комунікативних навичок, необхідно активно застосовувати в процесі музичних занять пластичне інтонування – тобто рухи під музику, танець. Наприклад, гру «Створи образ».

Суть її полягає в тому, що дошкільнята слухають твір, не знаючи його назви. Завдання дітей при цьому – створити образ, який вони уявляють. Одночасно дітям пропонується стати на деякий час «провидцями» і через прослуховування музичного твору розповісти про композитора-людину, яку вони ніколи не бачили, не знають, але яка лишила нам «звукового листа» про себе і свій час. Подальша дискусія дозволяє змодельовати образ, визначити засоби музичної виразності, прослідкувати шлях створення твору [3, с. 3].

Цікавий і корисний вид ігрової діяльності, здатний створити сильний емоційний заряд, – це музичне ілюстрування. Це добір «музичних картин» до вірша. Так, вихователь пропонує дітям послухати музику, співзвучну за своїм настроєм ліричному твору, і запитує: «Чи можна вважати цю музику ілюстрацією до вірша?» Він може також після прослуховування двох уривків із музичних творів запитати дітей, який із них відповідає прочитаному віршу.

Можна поєднати цю роботу з малюванням, після чого діти радяться між собою та обирають найкращий малюнок. Так, після читання фольклорного твору «Ходить гарбуз по городу» можна провести музичну драматизацію із наступним зображенням у малюнках «гарбузових родичів». Малюнки виконуються дітьми й після роботи над віршами Ліни Костенко «Білочка восени», Лесі Українки «Вишеньки», Ігоря Січовика «Безквитковий пасажир», Олександра Олеся «Ялинка» та ін. [3, с. 3].

Таким чином, при сприйманні музики у дітей старшого дошкільного віку розвивають розумові, творчі й музичні здібності, а також вони навчаються взаємодіяти між собою під час музично-дидактичних і рухливих ігор, доповнювати різні художні твори та різні види діяльності музичним супроводом тощо. Використання педагогом різних форм взаємодії під час занять сприяє підвищенню інтересу дітей до виконуваної діяльності, надає змогу створити сприятливу емоційно-пізнавальну атмосферу, розвиває їх чутливість до світу мистецтва, світу взаємин людей, казкових істот, тварин, та надає змогу розвивати їх розумові здібності, моральні якості, соціальні навички. Різні ігри, фольклор, організовані бесіди та спостереження, зображувальна діяльність збагачують дітей новими враженнями, розвивають у них ініціативу, самостійність, здатність до сприйняття нового досвіду соціальних відносин, вчать аналізувати набутий досвід, використовувати закріплені навички у взаємодії з однолітками і дорослими.

Висновки. Отже, формування соціально-громадянської компетентності дошкільників передбачає цілеспрямовану роботу вихователів ЗДО та батьків дітей щодо забезпечення умов для надбання дітьми досвіду соціальної взаємодії з іншими людьми в різних ситуаціях. У закладах дошкільної освіти організуються заняття, проводяться ігри (дидактичні, сюжетно-рольові, музичні, рухливі), які допомагають сформувати уявлення дітей про соціальні норми та правила, мотивують дотримуватися їх. Також серед засобів формування соціально-громадянської компетентності вказано на велику роль

творів народного мистецтва, зокрема, народних пісень, які знайомлять дітей із народною мудрістю, формують уявлення про життя українського народу, взаємини між людьми.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 37 с.
2. Газіна І. О. Формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Київ, 2008. 22 с.
3. Галкіна Л. Вплив музики на людину : Використання музикотерапії на уроках музичного мистецтва. *Шкільний світ*. 2016. № 1. С. 1–6.
4. Демчук Л. І. Особливості музично-творчої діяльності дітей. *Збірник статей НПУ ім. М. Драгоманова*. 2010. Вип. 4. С. 24–26.
5. Іванюк Г. І., Федорова С. О. Змістово-технологічне забезпечення формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *«Молодий вчений»*. 2018. № 6 (58). С. 145–150.
6. Козак Л. В., Федорова С. О. Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в комунікативній діяльності. Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т. І. Поніманської (м. Рівне, 12 листопада, 2021 р.). Рівне: Видавець О. Зень, 2021. С. 48–50.
7. Косенчук О., Куземко Л. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу* № 6/2021. С.9-13
8. Кисельова О. І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Київ, 2009. 18 с.
9. Лобова О. В. Методичні аспекти формування музично-теоретичних знань на уроках музики. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 6 (193). Ч. I. С. 66–74.
10. Максимова О. О. Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 175 с.
11. Олексін Ю. Сучасні підходи до формування рис громадянськості особистості. *Нова педагогічна думка* : наук. журн. / гол. ред. М. А. Віднічук. Рівне, 2021. № 4. С. 145–152.
12. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2015. С. 65–69.
13. Суходольська С. Планування роботи музичного керівника. *Музичний керівник*. 2010. № 10. С. 8–15.
14. Філімонова Т. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. *«Актуальні питання гуманітарних наук»*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». 2020. Том 5, № 27. С. 163–167.
15. Яковенко Л. Б., Рибалко О. О. Особливості навчання дітей шестирічного віку у першому класі. *Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2009. Вип. 68. С. 150–153.

References:

1. Pirozhenko, T. O. (2021). *Bazovij komponent doshkil'noi osviti Ukraïni [The basic component of preschool education of Ukraine]* [in Ukrainian].

2. Gazina, I. O. (2008). Formuvannja pershoosnov nacional'noi samosvidomosti u ditej starshogo doshkil'nogo viku zasobami ukraïns'koï narodnoï muziki [Formation of the primary foundations of national self-awareness in children of older preschool age by means of Ukrainian folk music]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiïv [in Ukrainian].
3. Galkina, L. (2016). Vpliv muziki na ljudinu : Viktoristannja muzikoterapiï na urokah muzichnogo mistectva [The influence of music on a person: The use of music therapy in music lessons]. *Shkil'nij svit - School world*, 1, 1–6 [in Ukrainian].
4. Demchuk, L. I. (2010). Osoblivosti muzichno-tvorchoï dijial'nosti ditej [Peculiarities of musical and creative activity of children]. *Zbirnik statej NPU im. M. Dragomanova - Collection of articles of M. Dragomanov NPU*, 4, 24–26 [in Ukrainian].
5. Ivanjuk, G. I., Fedorova, S. O. (2018). Zmistovo-tehnologichne zabezpechennja formuvannja social'noi kompetentnosti ditej starshogo doshkil'nogo viku [Content-technological support of the formation of social competence of older preschool children]. *Molodij vchenij - Young scientist*, 6 (58), 145–150 [in Ukrainian].
6. Kozak, L. V., Fedorova, S. O. (2021). Formuvannja social'no-gromadjans'koï kompetentnosti ditej starshogo doshkil'nogo viku v komunikativnij dijial'nosti [Formation of social and civic competence of older preschool children in communicative activities]. *Proceedings from IV Mizhнародni pedagogichni chitan'ya pam'jati profesora T. I. Ponimans'koï Mizhнародna naukovo-praktychna konferentsiia « Aktual'ni problemi doshkil'noi ta special'noi osviti » – The Fourth International Pedagogical Readings in memory of Professor T.I. Ponimanska « Actual problems of preschool and special education»*. (pp. 48-50). Rivne: Vidavec' O. Zen' [in Ukrainian].
7. Kosenchuk, O. Jak vprovadzhuvati BKDO: social'no-gromadjans'ka kompetentnist' [How to implement BKDO: social and civic competence]. *scprpp.osv.org.ua* Retrieved from <https://scprpp.osv.org.ua/news/1623332225/> [in Ukrainian].
8. Kisel'ova, O. I. (2009). Moral'no-etichne vihovannja ditej starshogo doshkil'nogo viku zasobami ukraïns'kogo fol'kloru [Moral and ethical education of children of older preschool age by means of Ukrainian folklore]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiïv [in Ukrainian].
9. Lobova, O. V. (2010). Metodichni aspekti formuvannja muzichno-teoretichnih znan' na urokah muziki [Methodical aspects of the formation of musical and theoretical knowledge in music lessons]. *Visnik LNU imeni Tarasa Shevchenka - Bulletin of Taras Shevchenko LNU*, 6 (193), I, 66–74 [in Ukrainian].
10. Maksimova, O. O. (2022). *Oznajomlennja ditej z suspil'nim dovkil'jam [Acquaintance of children with the social environment]*. Zhitomir : Vid-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
11. Oleksin, Ju. (2021). Suchasni pidhodi do formuvannja ris gromadjans'kosti osobistosti [Modern approaches to the formation of features of citizenship of the individual]. *Nova pedagogichna dumka - New pedagogical thought*, 4, 145–152 [in Ukrainian].
12. Pometun, O. I. (2015). Kompetentnisnij pidhid – najvazhlivishij orientir rozvitku suchasnoi osviti [Competency approach – the most important reference point for the development of modern education]. *Ridna shkola - Native school*, 65–69 [in Ukrainian].
13. Suhodol's'ka, S. (2010). Planuvannja roboti muzichnogo kerivnika [Planning the work of a music director]. *Muzichnij kerivnik - Music director*, 10, 8–15 [in Ukrainian].
14. Filimonova, T. (2020). Patriotichne vihovannja ditej starshogo doshkil'nogo viku [Patriotic education of older preschool children]. *Aktual'ni pitannja gumanitarnih nauk - Actual issues of humanitarian sciences*, 5, 27, 163–167 [in Ukrainian].
15. Jakovenko, L. B., Ribalko, O. O. (2009). Osoblivosti navchannja ditej shestirichnogo viku u pershomu klasi [Peculiarities of teaching six-year-old children in the first grade]. *Visnik ChNPU imeni T. G. Shevchenka - Bulletin of the ChNPU named after T. G. Shevchenko*, 68, 150–153 [in Ukrainian].